

Jegyzőkönyv aláírói Vargha Tamás átadó és Illyés Bálint átvevő, Gaudi Árpád és Apostol Bertalan tanárok, mint tanúk, és a jegyzőkönyvvezető Kosdy Gabriella tanárnő voltak.

A kunszentmiklósi állami gimnázium negyvennégy éves történetét tömören ekként foglalja össze az intézmény honlapján az iskolatörténeti oldal:

„Az államosított iskola két évig viselte még Baksay nevét, majd az 1950/51-es tanévtől Damjanich János nevét vette föl. Megszűnt az iskola nyolcosztályos jellege, tanári kara is lassan kicserélődött. A régebbiek közül legjelesebb tanára Csikesz Ferenc volt, aki az 1956-os forradalomban vállalt szerepet. Későbbi jeles tanár a helytörténész-könyvtáros Illyés Bálint, a fiatalabb nemzedék elismert tanáregyénisége az iskola sportsikereit öregbítő testnevelő sikeredző, Mózes Albert. A helyét, szerepét kereső gimnázium 1962-től 1972-ig növényvédő-gépész szakközépiskolaként is működött... 1964-re fölépült az iskola legújabb épületszárnya. Az elmúlt négy évtizedben is kiváló diákok – későbbi tudósok, művészek és élsportolók – érettségiztek gimnáziumunkban. 1989-ben újra fölvevük Baksay Sándor nevét, megszerveztük az első öregdiák találkozót, Pro Schola emléklapketet alapítottunk az iskola hírnevét öregbítő volt diákjainknak, a volt „Baksaysoknak” és „Damjanichosoknak” egyaránt. Az 1990/91-es tanévtől kezdődően indult újra – az országban harmadikként – a nyolcosztályos tagozat. A kezdeményezés nagyon kedvező visszhangra talált. Azóta az e tagozaton érettségizett osztályok kiváló eredményei bizonyítják a tehetséggondozás létjogosultságát.”

A fenti tömör összefoglalást néhány további fontos adat, esemény bemutatásával érdemes kiegészíteni. Öt évvel az államosítás után nyolcan dolgoztak az iskolában a korábbi tizenötből, tíz évvel utána négyen. A többiek nyugdíjba vonultak vagy más iskolákba távoztak. Húsz év elteltével már egyedül Illyés Bálint tanított a gimnáziumban a régi testületből. Illyés Bálint helyett az 1949/50-es tanévben Szemlér Sándor lett a megbízott igazgató, a következő tanévben pedig már kinevezett igazgatóként Pátkay Imre (az iskola 1921-ben elhunyt azonos nevű tanárának fia) vezette az iskolát. Időközben egy tanévre bezárták a fiúkollégiumot,

majd – miután a tanulói létszám erősen visszaesett –, 1951-ben újraindult a fiúdiákotthon, egy évvel később pedig megszervezték a leánydiákotthont is. 1956-ban a helyi forradalmi események során a piactéri nagygyűlésen a harmadikos gimnazista Mikulás Ferenc elszavalta a Nemzeti dalt. Őt ezért utóbb az ország összes középiskolájából kizárták, dr. Csikesz Ferenc tanárt pedig, aki a forradalom helyi, illetve járási vezetője volt, bebörtönözték. Az ötvenes évektől kezdett foglalkozni az iskola a levelező gimnáziumi, majd a közgazdasági technikum képzéssel. A következő országos átszervezés hozta el 1959-től a politechnikai oktatás, az 5+1-es rendszer bevezetését (5 nap tanulás, 1 nap munka!). Helyi kísérlet volt a tíz évet megélt növényvédő gépész szakközépiskola indítása az 1960-as években. Az 1970-es évek közepén új épületszárnyat kapott, s nyolcvan férőhelyesre bővült a leánykollégium. Helyi kezdeményezés volt ugyanakkor a biológia tagozat bevezetése, és országos változás a fakultációs oktatás megszervezése 1979-től. Ezekben az évtizedekben a tanulók helybeliek, kollégisták vagy bejárók voltak – nagyjából azonos arányban.

A gimnázium 1979-ben Illyés Bálint kutatásaira alapozva öregdiákok tömegeit megmozgató rendezvényel ünnepelte meg fennállásának háromszáz éves évfordulóját. Az igazgatói posztot 1960/61-ben Sipos József, 1961-től 1970-ig Nagy(szentpéteri) Géza, 1970-től öt éven át Káposztás Mihály, 1975-től 1992-ig Csankovszki János töltötte be. Az állam a működtetés feladatát 1983-ban Kunszentmiklós városi jogú nagyközség tanácsára ruházta át, majd a feladatot a település 1989 márciusától már városként látta el. A gimnázium honlapja az újabb korszakváltást így rögzíti: „1992. április elsejétől a gimnázium és az internátus a Kunszentmiklósi Református Egyházközség tulajdonába került vissza, az intézmények Baksay Sándor Református Gimnázium, Szakközépiskola és Vargha Tamás Diákotthon néven működtek...”

És az iskola története folytatódik, íródik tovább. Ma is, holnap is...

A kiadvány felelős szerkesztője: Dr. Zakar András elnök
Szerkesztők: Dr. Ambrus-Ranga Júlia alelnök, Szombati Erika sajtóreferens

---

A Kunszentmiklósi Gimnázium Öregdiák Társaság

Hírlevele

2018/II. évfolyam, különszám

Öregdiák- Találkozó

2018. május 26.

miklosioregdiakok@gmail.com

www.1679.hu

Iskolai Alapítvány adatai
Kunszentmiklósi Református Gimnázium
Iskolai Alapítványa

Adószám: 18341577-1-03 (SZJA 1%)

OTP Bank 11732150-20004374

Baksayból Damjanich, Damjanichból Baksay

(A kunszentmiklósi gimnázium 1944-től 1992-ig)

Írta: Balogh Mihály

A kunszentmiklósi református gimnáziumot súlyos csapások érték, maradandó károkat szenvedett el a II. világháborúban. 1944. március 20-án német csapatok érkeztek Kunszentmiklósrá. Április 1-jén hivatalosan véget ért a tanítás, mert a német katonaság igénybe vette az iskola épületét. Áprilisban gettóba zárták a zsidókat, majd elvitték őket a faluból. Köztük voltak a gimnázium diákjai is.

Az 1944/45-ös tanév elején, három hét után bezárt az iskola. Október utolsó napjaiban a „kis internátus” udvarában kivégeztek öt katonaszökevényt. November elején érte el a front a várost. November közepétől december végéig ismét folyt a tanítás, de csak a helybeli diákok jártak órákra. Januártól szovjet katonai kórházak rendeztek be az épületben, s a könyvtárban zsúfolták össze a gimnázium legféltettebb értékeit, taneszközzeit és szertári tárgyait. Tavaszig a református templom adott helyet az iskolának. Az anyagi károk mellett háborús emberveszteségek is sújtották az iskolát. Ifjú Miklóssy János igazgató fogságban hunyt el, és egy osztálynyi diákját, 35 főt is végleg elveszített a gimnázium, többen pedig évek múlva tértek haza a hadifogságból.

1945 áprilisától négy tanéven át Illyés Bálint igazgatóhelyettes vezette az iskolát megbízott igazgatóként. A front és a hadiállapot okozta károk helyreállítása után térhettek csak vissza az osztályok az épületbe. Az első „béketanévben” mind súlyosabb gondot okozott az elharapódzó infláció. Csak a forint bevezetése után, az 1946/47-es tanév elejétől kezdett fokozatosan stabilizálódni az intézmény gazdasági helyzete. Ezekről az évekről már nem készült évkönyv. Az államosítás előtti utolsó szervezeti változás a nyolc évfolyamos gimnáziumi struktúra megszüntetése és az általános iskola megszervezése volt. Vargha Tamás lelkészelnök a presbitérium ülésén azzal érvelt, hogy a református egyháznak joga és érdeke is, hogy „tanuló ifjúságát a saját iskolájában református

szellemben nevelje, amely azonos az igazi demokratikus szellemmel.”

1946-ban az igazgatótanács javasolta a presbitériumnak, hogy szervezzenek mezőgazdasági középiskolát, mivel nem található 60 km-es körzetben szakiskola. Ennek feltétele egy tangazdaság megléte, ezért kérték, hogy az állam által az egyháztól elvett 350 hold földből legalább 100-at adjon vissza a helyi Földigénylő Bizottság.

Az 1947. augusztusi „kékcédulás” országgyűlési választások után a négy párti baloldali koalícióban belül az irányítás a kommunista párt kezébe került. 1948 tavaszán államosították a száz főnél több dolgozót alkalmazó üzemeket, júniusban Magyar Dolgozók Pártja (MDP) néven egyesült a kommunista és a szociáldemokrata párt.

fotó: Márta fotó

1948 tavaszán került a nagypolitika napirendjére az egyházi iskolák államosítása. Erről így vélekedett Vargha Tamás vezetőlelkész: „Tény az, hogy változások vannak küszöbön. Nem lehet tudni, mi van a dolgok hátterében? Ez jó, hogy előttünk világos. Rajtunk nem múlik a békés együttműködés. Célunk, hogy békességben végezhessük a magunk dolgát... Végezzük továbbra is munkánkat és várjuk, ami következni fog.” Május végén az egyházkerület püspöke, dr. Ravasz László lemondott tisztségéről. Ekkor már tudták az érintettek: hetek, napok kérdése a döntés meghozatala.

Május 22-én Kunszentmiklóson megtörtént a pártegyesülés, 29-ére a Nemzeti Bizottság tanácskozást hívott össze az iskolák államosításáról. A hatalom

álláspontját Víz Albert református gimnáziumi tanár fogalmazta meg: „Nekünk... el kell döntenünk, a haladást, vagy a sötét középkort választjuk, kívánjuk-e az iskolák államosítását vagy nem. Én teljes szívemből kívánom!” A református egyház véleményét Vargha Tamás foglalta össze: „...a református iskolák tanulói nem arisztokraták, nagybirtokosok fiai voltak, hanem a gazdálkodó népé. Mindig a szabadság szellemében nevezték őket...a szivárványnak hét színe van és úgy szép, a demokrácia is szép lehet az állami és felekezeti iskolák megtartásával. Szeretném, ha az államosítás mellett a kunszentmiklósi Baksay Sándor ref. gimnázium megtarthatná református jellegét.”

A helyi presbitérium így tiltakozott az iskolák államosítása ellen: „A református iskolák államosítását a presbitérium demokratikus szempontból indokolatlannak tartja, mert a református iskolák kezdettől fogva mind a mai napig a nép érdekét szolgálták, sohasem voltak a kiváltságos osztályok iskolái. Éppen azért a kunszentmiklósi presbitérium tiltakozik minden olyan törekvés ellen, amely iskoláit vagy a velük kapcsolatos intézményeket az egyháztól el akarja venni, református jellegüket meg akarja szüntetni...”

A kötelező hittanoktatás eltörléséről fia, Vargha Balázs följegyzete és a Könyvtáros című folyóirat 1992. évi 2. számában közre adta édesapja rímekbe foglalt bírálatát „Sivár a lélek és fakult a szív, / Hol a hitoktatás fakultatív.”

Az iskolák államosításáról szóló törvényt június 16-án fogadta el a parlament. Amint lezajlottak az érettségi vizsgák, megtörtént a református gimnázium, általános iskola és internátus államosítása. A feladat Illyés Bálint megbízott igazgatóra hárult. Ő az eljárásra úgy emlékezett iskolatörténeti könyvében, hogy miközben zajlott az érettségi, néhány nap alatt „éjt nappallá téve” leltárt készítettek az iskola ingatlan vagyonáról és ingóságairól. A tárgyalás alapjául szolgáló törvény egyoldalúan szabta meg a felek mozgásterét, de a rövid jegyzőkönyv elárulja, hogy az igazgató próbálta figyelembe venni az addigi fenntartó érdekeit is. Korábbi megállapodás alapján az egyházzal maradt az Öreggimnázium, a Baksay könyvtárnak a gimnáziumra hagyott, de a parókián őrzött állománya, s a Baksay Emlékszoba tárgyi anyaga. Az államosítási